

IRIS ALBA ILLYRICA SEU FLORENTINA

CARMEN

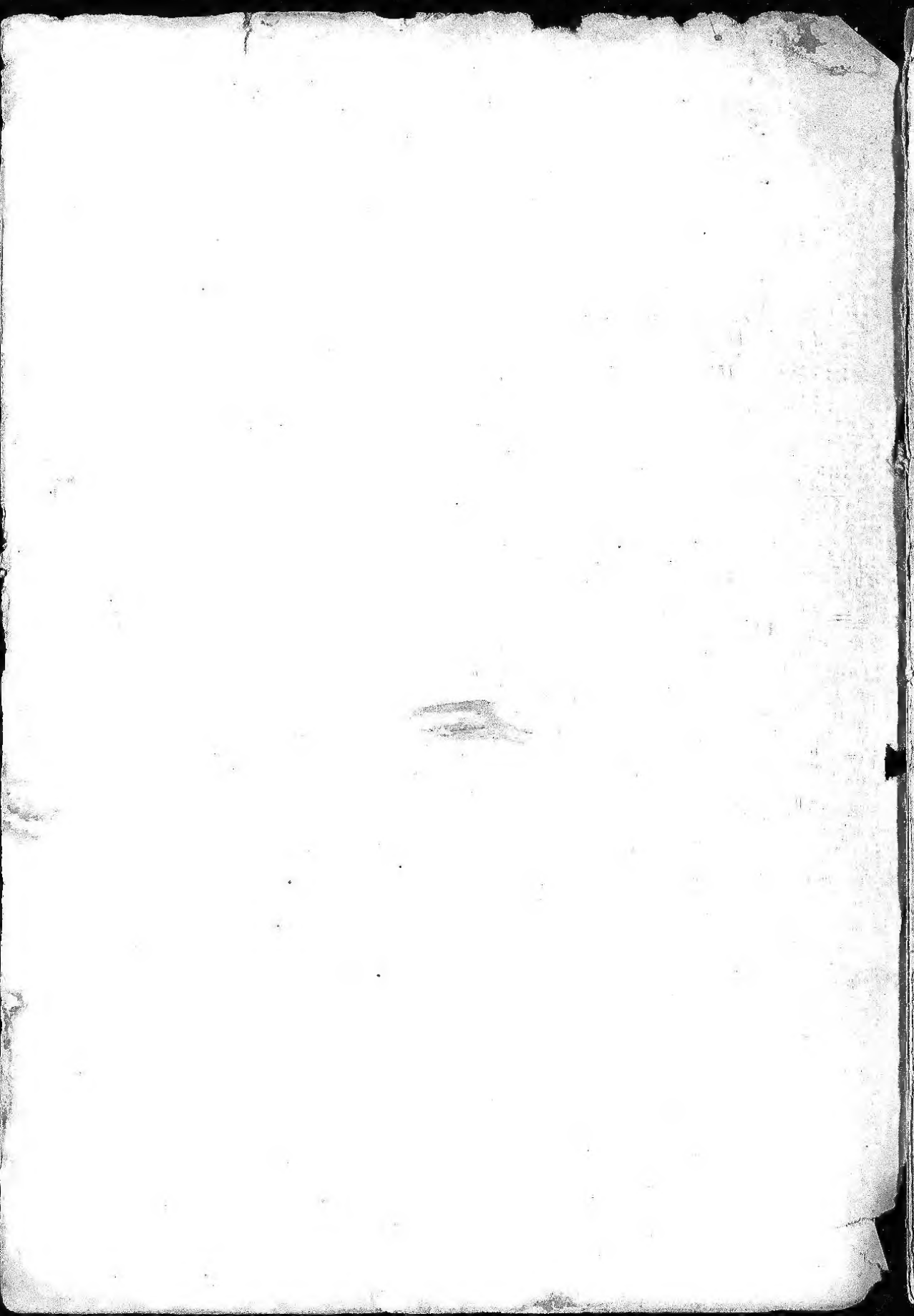
Raphaelis Carrozzari

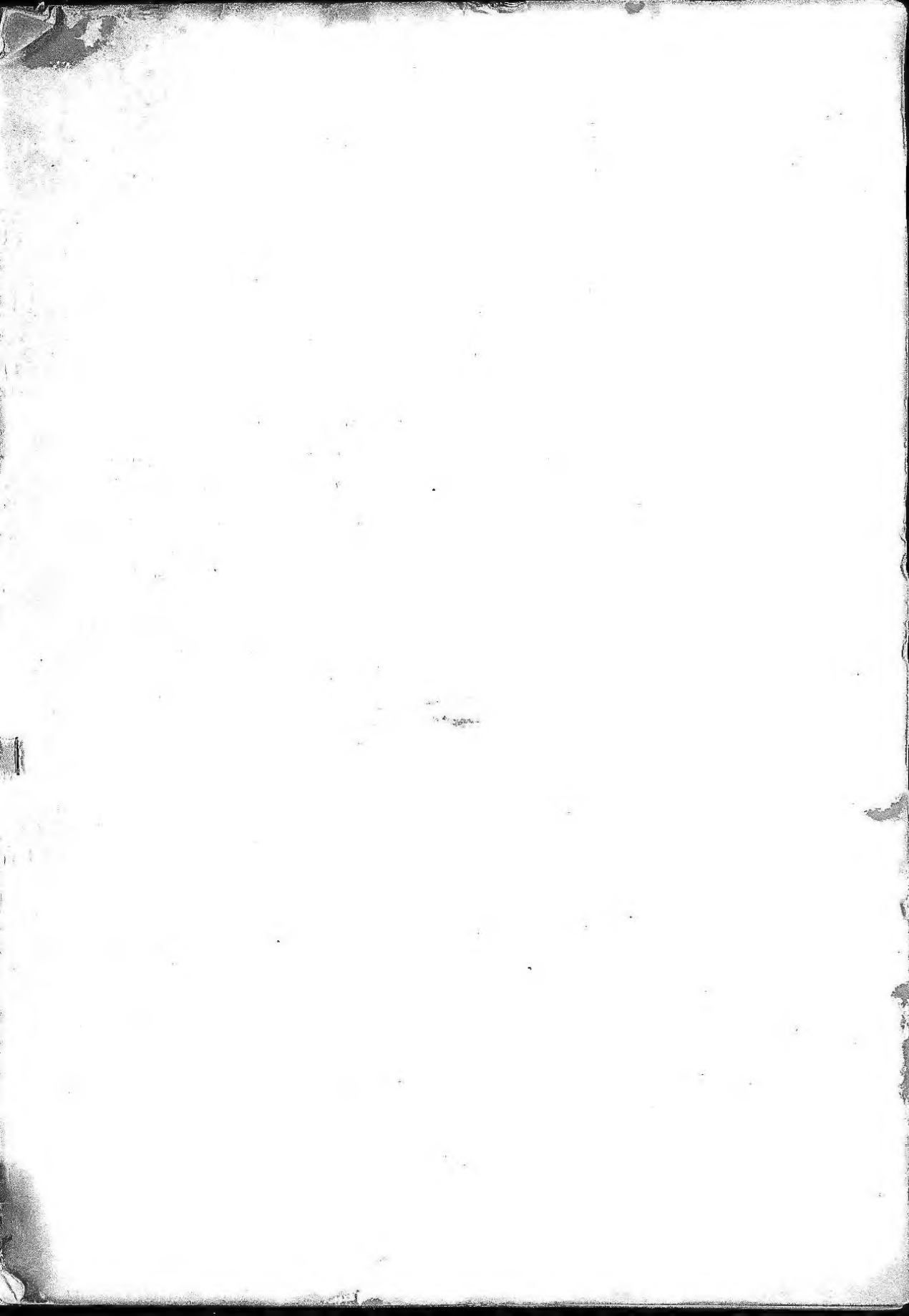

FLORENTIAE

APUD J. CARNESECCHUM ET FILIOS

MDCCCXCVII

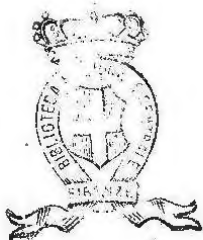

IRIS ALBA ILLYRICA SEU FLORENTINA

CARMEN

Raphaelis Carrozzari

FLORENTIAE

APUD J. CARNESECCHUM ET FILIOS

MDCCCXCVII

VIII KAL. NOV. MDCCCXCVI

IN AUGUSTAS NUPTIAS
VICTORII EMANUELIS DOMO SABAUDA
REGNI SUCCESSIONI DESTINATI
CUM HELENA DOMO PETROVITCH-NIEGOZ
PRINCIPIS FILIA

Iridos Illyricae mihi cultum ususque canenti
insignire Tuo, Princeps, da nomine versus:
Tu carptum Illyriae Nigro de Monte nitentem,
felix! Italico Florem nunc inseris horto
cui forma certat nullus, cui nullus odore,
irida et ipsa suam gaudet Florentia victam.
Sunt humiles versus, at mens quae dedicat ardens.

IRIS ALBA ILLYRICA SEU FLORENTINA

.....e le convalli
popolate di case e d'oliveri
mille di fiori al ciel mandano incensi.

FOSCOLO. *I Sepolcri*.

Harmonia satus et Cadmo Narona tenebat
Illyrius¹ leve cui sceptrum vitaeque beatos
una dies Iris pulcherrima filia reddit,
uxorem postquam rapuit mors improba caram.
Insignes opibus iuvenes belloque potentes
saepe, sed in cassum, arserunt: reppulit omnes
ista, nec oblatas taedas curatae hymenaeos,
munera quod cordi tantum redolentia Florae.

Vix stella aurato surgebat vellere fulgens,
Illyrio gratus cum celsis aedibus olim
successit zephyrus quo non formosior alter.
Irida ut aspexit puerosque repellere cunctos
audiit, occulto confestim carpitur igni,
quaque via possit conceptas pandere flammās
nititur. Illa novum primo contemnere coepit,
ut consueta, procum; sed sensim denique simplex
blanditiis capitur, namque hospitis halitus almi
undique purpureis depingit floribus hortos.
Hinc templa ingreditur roseis ridentia sertis,
thureque adoratum numen pia talibus orat:

¹ Cfr. Schol. vet. ad Verg. I. Aen. 243.

« Si liceat vinclo me nunc sociare jugali
fac cito cognoscam: votis, dea pronuba, adesto ».
Tum laevum micuit fulgur tremuitque sacellum,
quae signa accipiens divum omina certa puella
respondet curis teneroque indulget amori.

Sed iam tempus erat cum linquere tecta parabat
regia nec Zephyrus, quibus urebatur acerbis,
dilectam poterat stimulos celare doloris;
unde adit, et laeva complexus suaviter Irim
et frontem dextra permulcens, talia fatur:
« Me pellunt alio decreta immota deorum;
nec retinere valet fervens quo torqueor aestus;
solus abiho: mihi comes esse pudore vetaris.
Ah vale in aeternum! » « Quid? — clamat colla lacertis
virgo premens juvenis — Num te sine vivere possim?...
Anne patrem fugiamque Lares?... Si digna precari
est, pater, infelix, veniam concede petenti:
sorte agitor tristi... » lacrymisque inhibetur obortis
singultuque fari. Ut potuit, quo, quaerit, eundum.
Tum Zephyrus: « Media est Italis in finibus ora
litore ab occiduo vallisque ubi floribus halant
semper agri vernis; huc me properare necesse est ».
Cui luctu confecta gravi: « Te fida, quocumque
iveris, exul — ait — sequar: aspera numina poscunt ».
Hinc tacite fugiunt; sed maerens nata parentem
deserit, atque oculos fletu suffundit amaro.

Est vallis viridans, fluvio cui nomen ab Arno;
laeti castaneis colles oleisque coronant,
quos inter rutilo clivus spectandus Eoo,
Reginae dictus, nam regia nobilis illic
et quondam vario depicta colore virecta.
Huc invita fere fatis appulsa, relictis
Iris trititiam patris depellere cultu
conatur florum, et magno quo flagrat amore.
Flora sed ulterius falli non passa marito,
Vertumnum, sibi qui revocet, commota precatur,
virgini et extemplo Zephyrum canis aridus aufert.
Se simul ac solam raptumque agnovit amantem
nec spe sollicitam fovit vitam amplius ulla,
sic submissa deos lacrymis manantibus orat:
« Hortorum divi, miseram exaudite secundi;
quod nimio colui studio fors munera vestra,
nunc saeve cruciata premor, patriamque revert

dedecore impediōr laesi temerata pudoris.
Me mors una manet duri solatia casus,
et moriar; solum, si qua pietate putari
haud indigna queam, florem hoc in culmine, praeceps
unde ruam peritura libens, concedite nasci
qui viola fragrans posthac mea nomina servet ».
Dixit et in vallem saltum iam colle dat imam,
sed subito gladiis saepto circumdatur alto,
(annuerat Flora) et vivae sic terra dehiscit;
tum sensim parvi fiunt gladiique virentes,
caulis et hos inter caulisque in vertice surgit
flos, Irim memorans nomen quod virgine duxit.

Gens prima Illyridos floris mirata decorem
virtutemque novi coluit; sed pluribus inde
consitus a populis passim, centumque recensens
nunc species: tantum vero Germanica, Nana,
Pallida, quam Susa et quam gignit Etruria campos
atque hortos ornant, variisque coloribus, arcus
ut pluvius, splendent. Haec leni spirat odore,
illa obit areolas viridanti gramine pictas,
est quoque funeribus signandis apta nigrescens;
latius at colitur, magis utilis utraque, prima
et postrema quibus dives Florentia ridet.

Hic mihi dicendum quam terram postulet et quo
stirpe situ posita felicius exeat iris.
Principio longe stagnis ac fluminis unda
quaere situm: tardi laedunt tetrique vapores,
nam colle aprico et caelo laetatur aperto.
Non iuvat uligo nec tellus pinguior, imo
saxosae clivos steriles et praefer arenas.
Sic florentinas voluit natura feraces
omnes esse plagas, et provida munere tanto
monticolas gaudere suo permisit egenos.

Cum terram flori quaesiveris Iridos aptam,
vere novo duos cultus impende labores;
hinc rastris proscinde solum validoque bidente
dum penetrans mediam ferrum descenderit ulnam.
Maxima sit plantas evellere cura nocentes,
tresque per assiduos iterabis sedulus annos
Arietis ut primum vel Tauri stella refulsit.
Quae tamen invenies fodiendo scrupea saxa
extrahe ne fibris nimium subtilibus obsint;
sed strue, dispositis transversa per aequor, acervum

qui veluti murus nimbis torrentibus obstet.
Inde tibi glebis aequanda est undique fractis
tellus, maturis ut solibus excoquat aestas
umoremque malis subducens sorbeat herbis.

Haec postquam studio confeceris omnia summo,
expecta sitiens ut Sirius hauserit undas:
utile tempus erit teneras deponere stirpes,
credere quod nunquam profecit semina terrae.
Tum sulcos infinde quidem, sed margine ab imo
incipi, sintque magis omnes dodrante profundi.
Interea puer a tergo subeatve puella;
ordine committat stirpes haec comminus arvo,
secteturque tibi propius cum ducitur alter
sulcus qui primum terra quam suscitât implet,
et, campum donec totum versaveris, instet.
Orbem nec pernox implevit luna secundum
truditur ac laetum germen, pinguisque repente
luxurians foliis caespes velut ensibus horret.
Mox pecus hinc prohibe ne morsu pabula querat:
dens avidus pecoris valde, non horrida grando
nec rapidi Boreae furor aut nocet aspera bruma,
negligere ut varii possis discrimina caeli;
orandum modo ne solis fervoribus agrum
exustum irroret tenuis quo ferveat imber.
Dein crassus cubitumque altus, directus ut hasta,
succrescet caulis quem bis redeuntis aprilis
foverit alma, prius decoret quam floribus, aura,
atque iris tandem caput efferet ardua pulchrum.
Flos trinis surgit latis foliisque recurvis
inversisque in humum, et totidem quae recta feruntur;
caeruleo violaque simul sunt utraque picta,
versicolorque calyx rubeo flavoque renidet,
auratumque ambit filum subtile corollam.
Attamen est albens cui dat Florentia nomen,
nec coluisse iuvat; melior Germanica habetur
quae patulos vestit campos, caulisque sub alto
tres saepe alternos emittit vertice gemmas.
Et iam acclive solum ridet collesque virentes:
undique floret humus, quo non est gravior ullus
aspectus tremulo cum oriens sol emicat igni;
caerulea namque vides ibi rura simillima ponto,
quae captam oblectant suavi dulcedine mentem,
dum caram Zephyrus fors non oblitus amicam
permulcere putans, spirat tanquam oscula libet.
Sed formae decus usque fugax; mediumque nec orbem

complebit pleno nec cornu luna micabit,
ac cito languescent flores fulgore recesso.

Ut subito rubicunda Ceres ter secta, legenda
iridos est seges, agrestes quae detinet omnes,
eruit alter enim plantas et colligit alter
ut cultro stirpes fibrasque recidat adunco.
Pone, cohors hilaris, pueri veniuntque puellae:
textos pars calathos radicibus implet odoris,
colligat in fascis lento pars vimine stirpes,
seponitque locis siccis tectisque recondit.

Nunc labor, agricolae, vobis dulcissimus astat,
gaudia qui plenis fert ut vindemia labris;
ante sed exactus quam bis petat aequora Phoebus.
En multa in medio calathi radice referti
et pura situlae lympha; circumque corona
considens opus aggreditur. Tum quisque manipulum
tingit aqua mundatque luto tersasque resumit;
hinc teneris nudat tunicis, nitidaque repente,
abluat ut rursus, demergit sedulus unda.
Interea vario alterni sermone loquuntur;
dumque senes annum laudant fructusque feraces,
illudunt iuvenes lepide blandisve lacessunt
innuptas oculis et verbis mollibus urgent:
regnat ubique Venus, Veneri facilisque iuventa.
Vesper adest: fumant iam culmina summa casarum,
mensaque parca vocat fessos recreatque colonos.
Hic super arbuteas crates storeasque palustres
radices late sternuntur ut irriget umor
noctis et Aurorae lacrymae, solisque flagrant
exsiccant radii; pluvio tantum imbre tuendae.
Sic magis albentes fiunt et suavius halant
quo redolent circa viola squallentia tecta:
agricolis iucundus odor; nam magna peculi
spes fovet, aere graves referent cum ex urbe crumenas,
optatum dudum pretium iustumque laboris.

Denique dissimiles qui sint dicam iridos usus.
Virginis ac primum casus miseratus Apollo,
disparibus docuit morbis radice mederi,
herbis cum quondam tribuit vim Empirica totam.
Inde laboranti¹ tussi vel dente ligabat
infanti circum mater, tineave levando

¹ Plin. Nat. Hist. II, 256, 31 et sequ.

instillabat. Item discussa est crapula, menti
 si quando validi nocuerunt pocula Iacchi.
 Quid referam stomachoque datam ventrique salutem
 saepius, et suco depulsum hydropa furentem?
 quid plerosque levi curatos pulvere anhelos?
 Scorpio si morsus vel aranea vel ferus anguis
 intulit aut canis acer, aqua vel sumpta valebat
 in pane, aut posca aut oleis infusa; linendo
 plagas sanabant medici; capitisque dolores
 nervorumque graves leniri posse putarunt.
 Nec planos taceam strumas nec tubera adempta,
 ablataeque cutis maculas, extracta vel ossa;
 et cui sollicitae torquebant pectora curae,
 mixta iris melli sparsit per membra soporem.
 Nunc vero, quamvis uti medicina recuset,
 usibus esse aliis voluit Cyllenius aptam.
 Folia enim macerans florum cum calce, colorem
 splendentem viridem, cui nomen ab Iride, ducit
 qui minio pingit. Molli spumantia Baccho
 dolia odorantur mersis radicibus intus;
 sed prope si viti camporum in limite plantes,
 fervida tum viola melius tua vina fragrant.

At qua flos hodie mundo celebratur in omni
 agricolaeque facit quos pascit Etruria dices,
 virtutem expediam. Veteres non ista fefellit;
 cerussaeque simul nitri spumaeque rubentis,
 laevior ut speculo fieret, Nasone canente,¹
 Illyridos tritam Romana admiscuit irim.
 Nec nostrae certare tamen potuisset odore,
 cum nequeant varia quae nunc tellure feruntur:
 non quas Hesperia aut Libya aut dat Achaia, non quas
 Hemonii Gallique colunt aliaeque per orbem
 gentes. Est in cassum Americam expertus avarus,
 ipsius Italiae si cetera litora cedunt;
 nam Zephyri precibus tenere dilexit Etruscum,
 dulcius atque dedit Chloris spirare benigna.

Solis ubi radiis fuerit siccata coruscis
 comminuenda molis radix cernendaque cribris
 transeat ut tenuis per densa foramina pulvis,
 Aedes tum ingreditur gemmis auroque superbas
 perspicuis oculis et pyxide clausus eburna;
 quo matrona leves tunicas et byssina spargit
 lintea, vel niveos dentes vel defricat artus,

¹ Ovid. De Med. fac.

cum madidum piscina refert e marmore corpus.
Ars quoque stillantem tubulis expressit odorem,
saponemque recens atque inficit iride lymphas,
queis rutilas speciosa comas faciemque puella
perfunditque manus; ut vel mollissima frustra
quae viola redolent unguenta Britannia mittat.
Sic Paphias oblita rosas rubrosque anemones
blandius arridet facili Venus alma iuventae
dulcem quae cunctis praeponit odoribus irim.

Salve, queis olim claris ditavit Athenas
docta Minerva suas donis, Florentia felix:
te veteris decorant artis monumenta novaeque
splendida quae mundo pepererunt aurea saecula,
teque salutatum extremis gens convenit oris,
cum nihil antiquae Romae nihil Hellados optes.
Sed felix etiam quod larga locavit amoeno
te natura situ, et gratam caelique perennem
temperiem dedit ut cedat Panchaia thure
et fecunda Claros lauris, et dives odore
Assyria, et riguis halans convallibus Enna.
Nec magis insigni cuperes a nomine dici:¹
quippe tibi semper verno de flore nitentes
cinguntserta comas, atque ornant pectora flores:
iris verum omnes inter laetissima surgit,
ut rubicunda tuo de stemmate fulgeat albo.²

¹ Fatius De Ubertis, Dittam. L. III, Cap. 7.

² Vinc. Borghini Orationes tres.

825536

